

ACCEP

Associació Catalana per a la Clínica i l'Ensenyament de la Psicoanàlisi
Formacions Clíniques del Camp Lacanià

Màster en Teoria i Pràctica Psicoanalítica

Míriam Roqueta Petit

LA FEMINITAT

Al CDIAP (Centre de Desenvolupament Infantil i Atenció Precoç) s'atenen a nens amb edats compreses entre el 0 i els 6 anys de vida, són nens derivats per pediatres, les escoles, serveis socials o per iniciativa familiar. En aquesta franja d'edat, en aquestes edats tant primerenques, s'atenen els nens però aquests venen acompanyats principalment pels pares, el pare i la mare, pares que expressen la seva demanda i els seus malestars.

La meua pregunta i el meu interès recau davant l'escolta de les mares. Mares que porten la seva queixa, les seves inquietuds i preocupacions instal·lats en el seu fill/a. Sovint el discurs que porten parla d'elles mateixes, de la seva relació amb els propis pares, i el que per a mi té major importància; què significa la feminitat i com s'esdevé dona, on queda la dona quan s'és mare i quins llocs ocupen aquests fills. Són preguntes que s'haurien de respondre davant l'escolta del cas per cas, però amb l'elaboració d'aquest treball voldria fer una aproximació teòrica envers la feminitat i el ser dona.

Al Diccionari de Llengua Catalana la feminitat fa referència al conjunt de característiques atribuïdes tradicionalment a la dona, a la qualitat de femení, allò propi de la dona. Masculí o femení és la primera diferència que fem davant un ésser humà, "És un nen o una nena?", parlem de diferències anatòmiques, dels òrgans sexuals o dels caràcters sexuals secundaris, però la qüestió de la feminitat va més enllà dels gens, l'anatomia o el gènere, d'allò que culturalment es pressuposa com a masculí o femení.

Esdevenir una dona

Sigmund Freud (1856-1939) es pregunta què és una dona i què vol, amb l'elaboració del complex d'Èdip intenta donar una resposta a la diferència sexual tot i que com veurem més endavant l'Èdip fa a l'home però no fa a la dona.

A l'inici de la vida sexual infantil hi ha la creença de la primacia de penis, l'*infants* pressuposa que tots els éssers humans i fins i tot les coses inanimades en posseeixen un, amb el temps acaben descobrint que no és un patrimoni comú a tots els éssers humans. Quan la nena observa que no té genitals masculins, que falta alguna cosa, no accepta la renúncia i l'expectativa i desig d'algun dia posseir genitals masculins persisteix, culpa a la mare, la fa responsable de la seva mancança. Apareix l'enveja de penis en la nena, amb les seves conseqüències en el seu

desenvolupament i caràcter que la porta a entrar en el complex d'Èdip. En contraposició, el complex de castració en els nens sorgeix per la visió dels òrgans sexuals en la mare apareixent l'ansietat de castració pensant que podria perdre allò que té, perdre com li va passar algun dia a la seva mare. A partir de la castració apareix l'oposició, l'estar castrat i el no estar castrat.

En el complex d'Èdip freudià s'observa que el primer objecte d'amor per a l'infant és la mare o les figures que fan aquesta funció, on sorgeixen les primeres investitures d'objecte produïdes per l'apuntament en les satisfacció de les necessitats bàsiques, en el *cuidado* matern. La mare és un objecte, objecte eròtic, desitjat i que es pot perdre.

En el cas de la nena hi haurà un canvi d'objecte, passant pel camí del primer objecte d'amor matern a l'objecte d'amor patern, s'haurà de produir un canvi d'objecte d'amor i així apareixent sentiments positius envers el progenitor del sexe contrari i certa hostilitat envers el del mateix sexe. En canvi, en el cas dels nens, la mare esdevé el primer objecte d'amor i ho seguirà sent fins que sigui substituït per un objecte amb les mateixes característiques. Freud en "*Sobre la sexualidad femenina*" parla d'aquesta com la fase preedípica, que és difícil de constatar en l'escolta analítica, arcaic en la història del subjecte i caigut en una forta repressió.

Freud justifica el canvi del vincle amorós dient que és degut a la gelosia d'un germà o gelosia cap el pare a l'observar que l'amor de la mare no és absolut i que el seu desig va més enllà, una altre explicació del canvi és perquè la mare reprimeix el joc del clítoris al descobrir la sexualitat i l'últim argument que dona és per la reacció a la pròpia castració, per la decepció fàl·lica al veure que totes les dones estan mancades i per tant la mare no té penis i no li ha donat, l'ha fet néixer amb una falta. Cal remarcar que aquests tres arguments no són determinants però són plantejats l'any 1931 com una possible argumentació, Freud finalment es quedarà amb el darrer argument deixant els altres dos com a secundaris.

Com en el complex d'Èdip comentat anteriorment que no es poden fer paral·lelismes en el recorregut del nen i la nena, no es poden equiparar, el mateix succeeix amb el complex de castració. Per a un el complex de castració serà la sortida de l'Èdip i en el cas de la nena la portarà a entrar en ell.

El fal·lus és la contrapartida de la castració i el que articula l'Èdip. No és un òrgan ni un objecte, actua com a significant i com a tal, una de les propietats que té segons Jaques Lacan (1901-1981) és que pot ser anul·lat, destituït de la seva funció, per tant, si està present també pot estar absent, és un significant. El fal·lus és el que apareix en el lloc de la falta, qualsevol objecte que satura la falta pot complir la funció imaginària de fal·lus.

Inicialment no hi ha una representació del que diferencia l'home de la dona, però més endavant amb el descobriment de la diferència es constituirà la diferència entre ho masculí versus femení.

La posició sexual, masculina o femenina, serà en relació al gaudi i al fal·lus, serà independent de la qüestió anatòmica o de gènere. Freud dirà que en l'inconscient no es pot inscriure la diferència sexual, perquè aquest només es serà en relació al fal·lus. En l'inconscient no hi ha un significat de la dona, sinó que hi ha un significat pels dos sexes i aquesta diferència serà en relació al significat fal·lus. Jaques Lacan reformula la diferència dels sexes a partir de l'oposició lògica del tot fàl·lic per a l'home i el no tot fàl·lic per la dona.

Assumir la masculinitat implica necessàriament assumir la castració, en canvi assumir la feminitat no implica necessàriament acceptar la castració. Això s'observa en les diferents possibles solucions a l'Èdip tenint en compte que sempre en quedarà un reducte, podent derivar tres posicions diferents en la dona:

- Renunciar a la sexualitat, al desmentir del sexe, a la inhibició sexual.
- Seguir amb l'esperança de tenir fal·lus, complex de masculinitat: El tenir.
- Posició femenina: Agafant al pare com a objecte d'amor, creient que podrà tancar la seva falta amb la mediació masculina podent, algun dia, tenir un fill.

“La muchacha se deliza del pene al hijo, su complejo de Edipo culmina en el deseo, alimentado por mucho tiempo, de recibir como regalo un hijo del padre, parirle un hijo”¹

En les tres solucions freudianes del complex d'Èdip i a l'enveja de penis la tercera seria l'evolució normal, si és que podem parlar d'algun tipus de normalitat. El subjecte no renúncia al tenir fàl·lic com en el primer cas esmentat ni busca per ella mateixa el substitut fàl·lic com en el complex de masculinitat, sinó que en la posició femenina espera que el substitut fàl·lic vingui donat per un home, especialment en la forma d'un fill, no renúncia al fal·lus, però accepta que aquest passi per l'altre, pel *partenaire*.

Amb el pas del temps el complex d'Èdip és va atenuant i el desig de posseir algun dia un penis i el desig de rebre un fill queden en l'inconscient, conservant la seva investidura i preparant per la feminitat i el seu posterior paper sexual entrant en el període de latència.

A partir del complex d'Èdip i de castració s'interiorita la llei de la prohibició de l'incest, apareix la instància del superjò, s'organitza el desig i es regulen les posicions de cada persona en el triangle format pels pare, la mare i el fill, a la vegada que fa aparèixer la diferenciació sexual.

La construcció de la diferència sexual, masculinitat o feminitat, no es respón amb la idea d'una diferència biològica o anatòmica concreta, la diferència s'estableix segons si el subjecte té o no

---

¹ Freud, S. *El sepultamiento del Edipo*

el fal·lus, i quan ens referim a aquest significant no parlem del penis, sinó el fal·lus simbòlic. La determinació de la posició masculina o femenina no s'estableix des del propi subjecte sinó en relació a l'Altre. La dona és sense tenir-lo en tant que sustenta el desig de l'home sent el fal·lus tot i no tenint penis.

Posició femenina i histèria

La Dona, com un tot, com la perfecció, la Dona ideal pròpiament no existeix, el que trobem son les dones, una diferent a l'altre amb les seves particularitats.

La histèria no s'ha de confondre amb la feminitat, ni pensar que tota dona neuròtica és una histèria.

“Yo le hablo, le digo, regálame algo, una flor, dime algo, la que sea, dime que me quieres, habla conmigo. Él contesta, pero si tú ya sabes que te quiero, ¿que más quieres que te diga?”²

La dona necessita ser estimada per allò que no és, per allò que no té, fa demandes d'amor al seu *partenaire*, demana que li demostrï que és valuosa, que representa alguna cosa per ell. Però quan això es realitza, quan es sent una dona desitjada apareix l'angoixa, la confusió, passa a ser un objecte per l'altre.

La dona vol gaudir i la histèrica vol ser, busca insatisfer a l'Altre, demana i a vegades exigeix ser alguna cosa per l'Altre. La histèrica demana ser, ser alguna cosa per l'Altre, no com a objecte de gaudi sinó en quan a objecte que provoca desig i amor. Identificar-se amb el desig com fa la histèrica exclou identificar-se amb l'objecte de gaudi. El subjecte histèric no es nega al gaudi, és un subjecte que consumeix la falta, ja que es col·loca en aquest lloc, i això també la fa gaudir, però no és un gaudi encarnat, ella gaudeix de la falta, seria una voluntat de no satisfer el gaudi pròpiament.

En la posició histèrica hi han moltes dificultats en acceptar la posició de la dona, en col·locar-se en el lloc del fantasma de l'altre, en ocupar la posició d'objecte per l'altre, en identificar-se amb l'objecte de gaudi. Vol despertar l'interés, demanda a l'altre, però en canvi no pot gaudir i fer gaudir, el desig de la histèrica és un desig insatisfet, gaudeix de la falta de gaudi, en canvi la posició femenina és una altra.

---

² Cita de Vaccarezza, L. *Hablan las mujeres*.

La posició femenina accepta la castració, però no es defineix únicament per això. Accepta poder col·locar-se com a complement del desig masculí, poder indentificar-se amb el desig, vol gaudir i fer gaudir. Dona en posició de fal·lus no significa una identificació sinó l'ocupar un lloc, ser el complement del desig masculí. Per Lacan, tant la posició femenina com la masculina són posicions davant el gaudi, mentres el gaudi masculí està dins dels límits de la funció fàl·lica, al gaudi femení se li suposa no estar tot en posició fàl·lica, amb un suplement més enllà del fal·lus.

Sovint la histèria degut a la seva estructura adopta una posició de no saber, de necessitar a l'Altre, sostenir a un Altre sense falta i així reduir-se a ella com a objecte menyspretat, elles eleven a l'altre en un pedestal, elles són les que necessiten a l'Altre, les que no poden fer res sense aquest Altre. Triar aquesta posició la fa dona per tal que l'Altre li doni el que a ella li falta, ja sigui un fill o un substitut.

“Siempre pensé que podía ser alguien lejos de él, pero nunca he podido dejarlo. Tengo miedo de quedarme sola, sin saber qué hacer, si encontrara a alguien, a otro, sería más fácil”³

Només amb el saber sobre les seves fantasies permetrà poder sortir d'aquesta posició imaginària, d'aquest estat d'insatisfacció i poder fer front al que realment pot fer i sap. Podent autoritzar-se amb el seu saber i treient el seu cos de l'escena.

La dona, la mare

A diferència d'altres psicoanalistes que parlaven de la presència i amor de la mare, Lacan va posar l'accent en el desig matern, és a dir, en la dona. En la dona que desitja més enllà del seu fill en la metàfora paterna i en la dona barrada.

Mare i dona, tot i tenir aquesta posició en un mateix subjecte, són diferents. La dona en tant que marcada per la falta fàl·lica es dirigeix a l'home i es presenta en falta, mancada d'una cosa que busca en ell. En canvi la mare té allò que tant anel·lava, en certa manera amb el seu fill pot recuperar l'objecte de la falta, aquesta seria la sortida per la feminitat que hem introduït anteriorment en les tres possibles sortides de l'Èdip.

El ser mare resol les dificultats de la falta amb el tenir. Tenir sota la forma d'un fill que substitueix plenament l'objecte fàl·lic que li falta, en canvi el ser dona en la mare no ho substitueix plenament ja que el seu desig també es dirigeix cap a l'home. La dona espera ser

---

³ Cita de Vaccarezza, L. *Hablan las mujeres*. Pàg. 100

mitjançant l'amor o rebre'l mitjançant l'òrgan amb el que gaudeix, però en les dues posicions la dona sempre estarà en falta.

Dona, mare i falta fàl·lica. La mare desitjant és aquella en que la falta fàl·lica ha donat lloc a la causa del desig.

Cada dona dóna un lloc en el seu inconscient maternal a aquest objecte sorgit en el real, aquest lloc serà la solució materna a la falta fàl·lica que parlàvem en anterioritat, a la vegada, el subjecte, *l'infants*, pot donar tres possibles respostes en la seva manera de ubicar-s'hi:

- El nen com a fal·lus de la mare.
- El nen com a símptoma de la veritat de la parella parental.
- El nen com a objecte del fantasma de la mare.

El lloc que cada dona en posició de mare li pot otorgar al seu fill dependrà de com hagi pogut resoldre la seva pròpia posició femenina en la infantesa i de la relació que tingui amb l'home i a la vegada, el lloc que li hagi pogut otorgar a l'home en el seu desig és el que el permetrà ocupar el lloc com a pare.

El desig de la dona en la mare permet limitar aquest amor matern, permet mirar més enllà del seu fill, poder fer un no-tota mare, poder ser no tota pel seu fill. És en aquest punt que entra la funció paterna, la metàfora paterna.

Funció que fa de tall, de separació pels dos subjectes, que trenca la dualitat imaginària i la completud en la que es trobaven per poder introduir la falta. Per introduir la falta en l'Altre matern i en el propi infants, permetent que tots dos puguin desitjar altres coses més enllà. Aquesta funció de tall no és necessària que la faci el pare biològic, sinó algú tercer o altre que ocupi un lloc en el desig de la mare, alguna cosa que faci la funció del Nom del Pare. El desig de la dona, el desig Altre, va més enllà de la maternitat.

La mare ha de dirigir la seva mirada, els seus interessos més enllà del seu fill/a, ha de permetre que el subjecte s'enfronti davant de la diferència sexual i així poder escollir la pròpia posició sexual.

Hi ha una gran varietat de figures maternes, podem trobar aquella mare plenament ocupada pel seu fill, que no pot mirar més enllà d'ell en un extrem i en l'altre pol a la mare que no se n'ocupa de cap manera, la mare massa dona, que sempre mira més enllà del seu fill. Sigui en la posició que sigui la mare sempre deixa una marca, és la medidora d'un discurs. C. Soler es pregunta de quina manera una mare fa ús del seu fill. Ja sigui com a òrgan, que s'exemplifica en aquesta cita de H. Montherland on el cos del fill és pres com una nina o com a ésser del discurs.

“Pegada a él, como el vampiro sobre el cadáver, su madre le chupa el cuello, las orejas, los cabellos, imita con sus besos el ruido de la boñiga fresca que cae, lo infecta con sus microbios bucales, habla además un idioma más bobo que él...”⁴

El desig de la mare respecte el fill anirà amb unes demandes i expectatives, amb un ideal de fill. Totes aquestes expectatives situen a l'infants en una posició que sovint per poder satisfer les demandes maternes i paternes sacrificarà el seu propi desig, fent allò que vol l'Altre i no el que vol el propi subjecte.

“Cuando la vi me decepcioné, me la había imaginado blanca, rubia, con ojos claros i no sé por qué, porque ni por parte de mi marido ni mía hay alguien así”⁵

Gaudi fàlic i gaudi suplementari:

“No hay otro que el goce fálico, salvo el goce sobre el que la mujer no dice nada, quizás porque no lo conoce, el que la hace no-toda”⁶

Colette Soler refereix que l'expressió del desig femení és problemàtica. El desig no és pròpiament femení, el desig apareix amb la falta, amb la castració, i aquest apareix tant en els homes com en les dones, és la castració simbòlica. El desig fàl·lic és inherent a tot subjecte, quan parlem del desig de la dona ens referim a una altra cosa.

El gaudi fàl·lic fa referència al tenir, a les possessions materials, als èxits, en poder tenir més i millor, s'observa en certs homes que necessiten tenir, posseir grans bens o anar acompanyats, guarnits, per una gran dona, a la vegada que també fa referència al gaudi de la paraula i al gaudi sexual. La dona no queda exempta d'això però no és defineix únicament pel gaudi fàl·lic tot i que a la vegada el gaudi pròpiament femení no dona seguretat i no defineix.

Hi ha vegades que el fill pot fer de tap, pot saturar i soterrar les exigències femenines d'aquella dona, un exemple n'és aquells casos que la maternitat modifica la posició eròtica d'aquella dona.

Lacan va més enllà i aporta el gaudi Altre en la posició femenina, un gaudi suplementari. Aquest, contrari al gaudi fàl·lic no està significat, poca cosa podem dir d'ell, no hi ha un

---

⁴ Montherland, H en “La pequeña infancia en castilla” 1929, Ed Gallimard citat en “Lo que Lacan dijo de las mujeres” pàg. 148.

⁵ Vaccarezza, L en “Hablan las mujeres” pàg. 65.

⁶ Tubert, s en “La sexualidad femenina y su construcción imaginaria” pàg. 117

significant per poder parlar-ne. El gaudi de la dona, és particular, va més enllà dels òrgans sexuals i per tant és una posició que es pot situar independentment de la categoria anatòmica. És una posició que accepta el *no-tot* en referència a la funció fàl·lica. Un gaudi que va més enllà, que l'experimenten, però no saben res d'ell. Com que la dona no es defineix per allò que té i no hi ha La Dona com s'ha dit en anterioritat, ha de buscar la manera de definir-se i identificar-se, fent-ho a través de l'amor. Li queda la possibilitat de ser una dona escollida i estimada per un home.

“La sexualidad femenina, la feminidad, es uno de los enigmas permanentes también en las nuevas elaboraciones de la teoría psicoanalítica. La cuestión espinosa de la sexualidad femenina delimita así los límites mismos de las elaboraciones freudianas sobre la sexualidad”⁷

---

⁷ Cevasco, Rithée. Sexualidad

Bibliografía:

- *Gallano, C;*
    Histerias del siglo XXI (2006)
- *Laurent, Eric;*
    El niño y la madre (Conferencia pronunciada en Vigo el 1984)
- *Freud, Sigmund;*
    El sepultamiento del complejo de Edipo (1924) Amorrortu Editores. Vol.XIX
    El tabú de la virginidad (1918) Amorrortu Editores. Vol.XI
    La organización genital infantil (1923) Amorrortu Editores .Vol. XIX
    Sobre la sexualidad femenina (1931) Amorrortu Editores. Vol.XXI
    33ª conferencia. La feminidad. Amorrortu Editores .Vol.XXII
- *Lacan, Jacques;*
    Ideas directivas para un congreso sobre la sexualidad femenina. Escritos 2.
    Dos notas sobre el niño
- *Soler, Colette;*
    Lo que Lacan dijo de las mujeres. (2004) Paidós. Buenos Aires.
- *Tubert, Silvia;*
    La sexualidad femenina y su construcción imaginaria. Editorial El arquero. Madrid
- *Vaccarezza, Laura;*
    Hablan las mujeres. Ed. Biblioteca Nueva (2006). Madrid.
- *OOAA;*
    Conceptos freudianos. Ed. Síntesis – Sexualidad -